

**Carol DELANEY, *Tohum ve Toprak*,
Çev.: Selda Somuncuoğlu-Aksu Bora, 2001
İstanbul: İletişim Yayıncılık
ISBN: 9754709232, 390 sayfa ¹**

Tohum ve Toprak, 1980 Ağustos ile 1982 Temmuz tarihleri arasında Orta Anadolu'nun bir köyünde gerçekleştirilen, “katılarak gözlem” tekniği temelinde antropolojik (etnoğrafik) alan araştırması yöntemiyle; Türkiye’de köy toplumunun örgütlenişini ve değerlerini anlamakta anahtar olan “yaratılışa” ilişkin kuram ve simgeleri; erkeği rahme tohumu bırakan yaratıcı, kadının da bunu besleyen toprak olduğu vurgusu (metaforu) üzerinden ele alan antropolojik bir çalışmadır.

Kitabın “Yirmi Yıl Sonra” başlığıyla okuyucuyu karşılayan ilk bölümünde, Delaney topluluk hakkındaki bilgilerini hangi duygusal-psikolojik gerilimler ve hangi kişisel ilişki ve etkileşimlerle topladığına değinmektedir. Delaney araştırma için Türkiye’yi seçmesinin nedenini köy yaşantısının Anadolu platosunda yaklaşık on bin yıl önce ortaya çıktığını ve yerleşik köy yaşantısına belki de ilk kez Anadolu’da geçildiğini, ancak bu yaşam biçiminin hızla ortadan kaybolduğunu ve bu kayboluşun dünya tarihi üzerindeki etkileriyle çok az araştırmacının ilgilenmesi şeklinde açıklamaktadır. Delaney kitabında yaratılış tanımlamak için yaşamın nasıl ortaya çıktığı, kimin ya da neyin yaşamı ortaya çıkardığı, erkek ve kadının ne olduğu ve kişilerin birbirleriyle ve kendilerinin dışındaki dünyayla ve kâinatla nasıl ilişki kurdukları gibi konuları ele almaktadır.

Kitabın giriş bölümünde Delaney Türkiye üzerinden yaptığı bu çalışmanın sonuçlarını, antropoloji, din ve çağdaş Batı toplumlarındaki cinsiyet, beden ve iktidar tartışmaları üzerinden hareketle, kadın ve erkek tanımlamalarının yaratılışla ilgili olduğunu, ancak yaratılışın tek başına cinsellik ve biyoloji demek olmadığını öne sürmektedir. “Tohum” yoluyla kendilerine aktarılmış “ilahî” hayat verme gücünün erkekleri simgesel olarak tanrıya yaklaştırırken kadınların besleyici özelliğinin onları “yaratılanla” yani “dünya” ile simgelenmesine neden

¹ Bu tanıtım yazısı Tülay Ashihak Uğurelli tarafından hazırlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü’nde Folklor Araştırmacısı; Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı’nda yüksek lisans öğrencisi, tulayaslihak@gmail.com).

olduğunu, bunun sonucu olarak ta böyle bir çalışmayı yapmasını güdüleyen birinci sorunun “neden üç tek tanrılı dinde de (Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam) tanrının açık ya da kapalı biçimde erkek olarak simgelendiğini, ikinci sorunun biyolojik yeniden üretimin (aslında kadının) neden değersizleştirildiğinin olduğunu dile getirmektedir.

Kitapta yer alan kısımlar sırasıyla şu şekildedir: *Genel Bilgi, Evlilik Uygulamaları ve Düğün Töreni, Akrabalar ve İlişkiler, Köyün İçerisi ve Dışarı, İslamiyet'in Kuşatan Bağlamı.*

“Genel Bilgiler” ile başlayan bölümü Delaney’in de belirttiği gibi kitabın en uzun bölümüdür. Bu bölümde Delaney İslamiyet’in gündelik hayatın her alanına etki ettiğine, gündelik hayatı düzenleyip, beden bakımını, cinsel ilişkiler, doğum ve çocuk yetiştirme pratikleri ve kadın erkek rollerinin belirlenmesi gibi konularda nasıl hayat bulduğuna dikkat çekmektedir. Delaney’e göre “yaratıcı olanın, dünyaya bir insan getirenin erkek olduğu düşünülür ve bu özelliği erkeği simgesel olarak tanrıya benzeter, yaratılışa böyle bakıldığında kadın sadece doğurmaktadır, yaşamı veren erkektir.” Bu açıklamasının ardından Delaney köylülerin erkek ve kadını *tohum* ve *toprak* sözcükleriyle nitelendirdiklerinden bahsetmektedir. Köylülerin kadına ve erkeğe yüklediği roller, namus anlayışı, yaratılışa ilişkin inançlar, açık-kapalı nitelendirmeler bu bölümde bahsedilen konulardır. Delaney köyde geçirdiği iki yıl boyunca gözlemlediği pratikleri genel hatlarıyla “gebelik-korunma”, “hamilelik”, “doğum”, “loğusalık”, “çocuk bakımı”, “toplumsal cinsiyetin oluşu”, “ergenlik” kavramları altında okuyucuya aktarmaktadır. Burada göze çarpan önemli hususlardan birisi erkek ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyetlerinin belirlenmesi pratikleridir. Delaney’e göre bu durum erkeklerde yedi ile on iki yaşlarında gerçekleştirilen sünnet ile kız çocuklarında ise örtünmeyle olmaktadır. Kızlar kapandıkları andan itibaren artık ergen olmuşlardır ve örneğin saçlarının kesilmesine artık izin verilmez. Delaney bu durumu saç ile cinsellik arasındaki ilişki olarak belirtmektedir. Delaney antropoloğun alanda bulunduğu süre içerisinde sosyal konumunun, cinsiyetinin, yaşı ve ırkının, görünümünün kaynak kişilerle ve araştırma yapılan toplumun üyeleriyle ilişkilerde çok önemli bir rol oynadığını ayrıca antropoloğun da alanda bulunduğu süre zarfında kaynaklara ve bulunduğu topluma ilişkin tepkilerinin olacağını belirtmektedir.

“Evlilik Uygulamaları ve Düğün Töreni” bölümünde Delaney köyde toplumsal bir varlık olmak için evlenmek gerektiğini, hatta köyde neredeyse evlenmenin zorunlu olduğunu ve yalnız yaşamının uygun karşılanmadığını söylemektedir. Bireyin, ailenin ve köyün hayatındaki en önemli toplumsal olay olan ve evlenmenin anlamını ortaya koyan düğün törenleri bu bölümde ayrıntılı bir biçimde çözümlenmektedir. Delaney köydeki evlenme biçimini Ortadoğu-Akdeniz evliliği ve endogami (iç evliliği), yani gurup içinden evlenme tercihi ile tanımlamakta ve evlenmelerin en yakınları ve en iyi bilinenle ve baba soyundan olanla yaptıklarını belirterek yine tohum vurgusuna gelmekte ve bir anlamda içerden yapılan evliliklerin sebebinin aynı tohumdan oluşan soyun “bozulmaması”, için yapıldığını ileri sürmektedir. Ayrıca Ortadoğu-Akdeniz tipi evliliklerde yaygın olan kanı evliliğin toprağın aile içinde kalması için yapıldığı yönündedir oysa Delaney’e göre toprak kelimesi aslında oradaki anlamı ile kadını simgelemektedir dolayısıyla amaçta kadının hane dışına çıkmasının engellenmesidir.

“Akrabalar ve İlişkiler” adlı bölümünde Delaney, köylülerin insanları birbirleriyle nasıl ilişkilendirdikleri ve bu ilişkilerinin duygusal ilişkiler ve güç ilişkileri yapısı içindeki ifadelerine yer vermektedir. Akrabalık soyun sürdürülmesini sağlayan kan birliği üzerine kurul-

muştur. Delaney akrabaların kendilerini ortak bir atadan geldikleri şeklinde açıkladıklarını bu tanımlama ile akraba en geniş anlamıyla “yakınlar” demek olduğunu belirtmektedir. Bu bölümde göze çarpan diğer çözümlenmeler “ocak” ve “hane” kavramlarıdır. “Ocak” akrabalık kavramlarının birleştiği ve tarif edildiği yer olarak tanımlanmıştır. Soyun devamlılığını temsil eder. Delaney ocağı aynı zamanda unun ekmeğe dönüştürüldüğü yer şeklinde de açıklayarak sülalenin devam ettirilmesindeki yapı taşı olmasına da atıfta bulunmaktadır. Ocak burada erkeği simgelemektedir. Delaney hane kavramını evli bir erkek (ailesi ile birlikte) ve onların evinden oluşan toplumsal birim olarak açıklamaktadır. Ancak evli oğullardan birisi eşi ve çocukları ile babasının evinde oturuyorsa onlarda ayrı bir hane sayılmaktadır.

“Köyün İçerisi ve Dışarı” bölümünde ev, köy, ülke gibi mekânlarla ilgili düşünceler ve bunların insanlar için ne ifade ettiği, hanenin içerisinde paylaşılmış olan iş bölümü, Delaney’in çalışma yapmaya başlamasından bir kaç gün önce patlak vermiş olan seksen askeri ihtilali etkisiyle önemli bir konu haline gelmiş olan milliyetçilik konuları tartışılmıştır. Bu bölümde geçimlilik üretiminden pazar üretimine geçişle birlikte makineleşmenin kadın emeğini geri plana atmasıyla, kadının kamusal alandan uzaklaşıp ev hayatına daha bağımlı hale getirilişine dikkat çekilmektedir. Kadın ile erkeğin ortaklaşa gerçekleştirdiği faaliyetler artık makineler sayesinde yalnızca erkekler tarafından gerçekleştirildiğinden kadın ve erkek arasındaki toplumsal ilişkiler giderek değişmiştir. Dolayısıyla köyde cinsiyete dayalı iş bölümü de bu başlık altında anlatılmaktadır. Bu bölümde göze çarpan önemli konulardan birisi aidiyet duygusunun nasıl temellendiği konusudur. Delaney gözlemlerinden hareketle “bir yerli olmanın” orada doğduğunun göstermenin de ötesinde bireyin kimliğini göstermesinin bir ifadesi olduğunu ifade etmektedir. Atatürk’ün Kurtuluş savaşı yıllarında ortak bir kimlik oluşturmakta zorlandığını, ortak kimlik ve beraber hareket etme noktasında köylülerin topraklarına, yani memleketlerine olan derin bağlılıklarını kullandığını ifade etmektedir. Ayrıca Delaney tam da bu esnada “bayrak” ve “ocak” simgelerinin de zekice birleştirici bir unsur olarak kullanıldığını söylemektedir.

“İslamiyet’in Kuşatan Bağlamı” başlıklı son bölüm İslamiyet’e ayrılmıştır. Genel başlıklarıyla İslamiyet ve İslamın şartları başlıklar halinde anlatılmıştır. Bundan önceki bölümlerde anlatılan kimlik, köken, toplumsal düzen gibi kavramlar son bölümde İslamiyet bağlamında ele alınmıştır. Delaney, Türkiye topraklarında Atatürk’e kadar İslamiyet’in beş yüz yıldır Devlet ile bir olduğunu, İslamiyet’in hayatın her alanını yönlendirdiğini ve bu işi yasalarla yaptığını, İslamiyet’te yasa kavramının çok otoriter olduğunu bu nedenle yasalara karşı gelmenin dine karşı gelmek olduğunu yani günah olduğunu belirtmektedir. Delaney kadın(lık) ve erkek(lik) ile evren ilişkisini iki metaforla “tohum” ve “toprak” ile 1980’li yılların bir Orta Anadolu köyünden hareketle anlatmaya çalışmıştır. Ancak kitap Delaney araştırmayı yaparken alanda yaşadığı epistemik karmaşalarına (belki de, sanırım, bence gibi tabirlerle başlayan cümlelerle) rağmen kesin çıkarımlarda bulunması gibi soruları da akla getirmektedir. Ayrıca her pratiğin kökenlerini dini emirler içinde kazıyarak çıkarımlara varması da bu sorulardan bir diğeridir. Ancak dinle ilgili (toplumsal cinsiyet bağlamında) eleştirilerine rağmen Delaney kitabını, iki yıl birlikte yaşadığı toplumun dininde yer alan, kendi kelimeleriyle “insan faaliyetlerinin birçoğunu açan ve çok sık söylenip duyulan bir dua” ile bitirmektedir: “besmele”.

Eser bunların dışında kültürel antropolojide özellikle son yıllarda üzerinde durulan; kültürün tanımlanıp anlatılmasıyla birlikte antropoloğun (araştırmacının) alanda kaldığı süreçte neler olup bittiği üzerinde (özdüşünümsel değerlendirme yaparak) daha çok durması gerektiği savına ilişkin çok iyi bir örnektir. Delaney eserinde duygusal çatışmalarına, korkularına (köylülerin kendisine ölümle ilgili sorduğu sorular üzerine yaşadığı hissiyatla ilgili yazdığı bölüm), köydeki bireylerle çatışmalarına (komşusuyla tartışması ve barışması) yer vererek “diyalojik etnografi” yapılmasının (daha önceki yapısalcı-modernist görüşlerin aksine) metnin bilimselliğini gölgelemeyeceğini göstermesi açısından da önemlidir. Bunun yanı sıra kadın ve erkek bedenlerinin kültürel kavranışlarının çözümlemesi noktasında kadın çalışmaları konusunda araştırma yapmak isteyen araştırmacılar için de önemli bir kaynaktır.